

JAN JEŻ

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

jan.jez@poczta.onet.pl

Władza książęca na Mazowszu w dobie panowania synów Bolesława IV

Niniejszy artykuł omawia zagadnienie władzy książęcej na Mazowszu w czasie panowania synów Bolesława IV: Konrada III, Kazimierza III, Bolesława V oraz Janusza II. Opisuje ich pozycję i prerogatywy wobec różnych podmiotów politycznych: przedstawicieli dynastii jagiellońskiej, Kościoła na Mazowszu, rycerstwa mazowieckiego, oraz pozostałych poddanych. W oparciu o rękopiśmienne źródła archiwalne i edycje źródłowe autor dokonuje szczegółowej analizy tego tematu.

Słowa kluczowe

księstwo mazowieckie, Konrad III, Kazimierz III, Bolesław V, Janusz II

Po śmierci Bolesława IV, mającej miejsce w dniu 10 września 1454 r.¹, władzę na Mazowszu objęła najpierw Anna Fiodorówna, matka zmarłego księcia, a następnie, po jej śmierci (25 maja 1458 r.) Barbara Aleksandrówna, wdowa po Bolesławie IV². Dopiero w 1471 r. synowie Bolesława IV: Konrad III, Kazimierz III, Bolesław V oraz Janusz II dokonali pomiędzy siebie podziału ojcowizny i od tego momentu można mówić o ich samodzielnych rządach³. Celem niniejszego artykułu jest omówienie zagadnienia władzy książęcej na Mazowszu w dobie panowania wymienionych wyżej Bolesławowiczów. W tym celu scharakteryzowane zostaną ich relacje z Jagiellonami, hierarchami kościelnymi, rycerstwem oraz mieszczanstwem i pozostałymi poddanymi. Poprzez prześledzenie tych wzajemnych relacji,

¹ Joannis Długossi, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber Duodecimus. 1445–1461*, textum recensuit Danuta Turkowska, Cracoviae 2003, s. 216; Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga Dwunasta. 1445–1461*, przekład na język polski Julia Mrukówna, Warszawa 2009, s. 245.

² J. Grabowski, *Barbara Aleksandrówna (1428/1429–1492)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i książęcych mazowieckich, Dynastia Piastów mazowieckich. Studia nad dziejami politycznymi Mazowsza, intytucją i genealogią książąt*, Warszawa 2012, s. 172–173.

³ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Archiwum Zamoyskiego, t. 33 (dawniejsza sygn. BOZ, t. IV), s. 329–331; *Acta Tomiciana: epistolae, legationes, responsa, actiones, res gestae Serenissimi Principis Sigismundi eius nomini Primi Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae*, t. VIII, Posnaniae 1860, s. 171; *Iura Masoviae Terrestria. Pomniki Dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego* (dalej: IMT), opracował i podał do druku Jakub Sawicki, t. I (1228–1471), Warszawa 1972, nr 126.

a zarazem politycznych decyzji podejmowanych w odniesieniu do każdego z tych podmiotów, możliwe będzie dokonanie charakterystyki zakresu i prerogatyw władzy książęcej.

Przy określaniu charakteru i zakresu władzy książęcej na Mazowszu ogromne znaczenie ma dokument wystawiony przez Konrada III w dniu 2 kwietnia 1497 r., w którym mazowiecki monarcha zabezpiecza posag niedawno poślubionej przez siebie Anny Radziwiłłówny. W piśmie książę nadał swojej małżonce pewne, wymienione tam terytoria „cum omni iure nostro ducali”⁴. Prześledzenie tych prerogatyw pozwala więc określić, co leżało w zakresie władzy książęcej na Mazowszu w drugiej połowie XV w. Wymienione są tam więc „proprietas et dominio, obediencia, iudiciis, seruiciis et censibus et mero imperio”⁵, co wskazuje na bardzo silną pozycję książęcą wobec poddanych („proprietas”, „dominio” oraz „imperio”), władzę sądową („iudiciis”), a także obowiązek posłuszeństwa ludności mazowieckiej względem monarchy („obediencia”). Poddani książęcy byli także zobowiązani świadczyć wobec niego różnego typu powinności, co wynika z dalszego fragmentu dokumentu: „omnibus et singulis vtilitatibus”⁶. Władca miał również prawo do czerpania korzyści z ich pracy, czy to poprzez pobieranie części plonów, czy też wpływy z dzierżaw a także „wszelkie należności”: „ffructibus, redditibus, proventibus, censibus, contribucionibus, collectis, solucionibusque vniuersis”⁷. W dalszej części omawianego dokumentu jako miejsce podlegające władzy książęcej wymienione są tereny zalesione i lasy: „ac nemoribus, siluis, gais”⁸, zbiorniki wodne i rzeki – wraz z częścią dochodów z rybołówstwa: „necnon fluminibus, fluuiis, piscinis, viuariss, torrentibus, aquarum decursibus, piscaturis vniuersis et piscibus”⁹, ponadto władza książęca rozciągała się nad bartnikami, kupcami, kowalami (tu zapewne należy rozumieć szeroko rozumianych rzemieślników): „mellificis [...], venacionibus omnium ferrarum [...] molendinis”¹⁰. Książęta dysponowali też prawem do polowań: „aucupacionibus vniuersarum avium”¹¹. W omawianym tu piśmie znajduje się jeszcze jedno wyrażenie wskazujące na zakres władzy książęcej: „iure patronatus”¹², czyli prawo patronatu nad ośrodkami sakralnymi znajdującymi się na obszarze księstwa. Omawiając ogólne zagadnienie władzy książęcej

⁴ AGAD, Metryka Koronna (dalej: MK), t. V, f. 216–216v; Biblioteka Narodowa, rkp. Nr 1031 (Baworowskich), f. 11v-12v; *Iura Masoviae Terrestria. Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego* (dalej: IMT), opracował i podał do druku Jakub Sawicki, t. II (1471–1526), Warszawa 1973, nr 159; *Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego, obejmujący bulle papieżów, przywileje królów polskich i książąt mazowieckich, tudzież nadania tak korporacyj, jako i osób prywatnych* (dalej: KDMaz), wydał Jan Tadeusz Lubomirski, Warszawa 1863, nr 265.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

należy tu podkreślić, że dysponowali oni także prawem do podziału ziemi między sobą¹³, oraz przekazywania sobie nawzajem władanych przez siebie terytoriów¹⁴.

Na przestrzeni XV wieku rosła zależność polityczna Piastów mazowieckich od Jagiellonów, o czym świadczy proces stopniowej inkorporacji ziem mazowieckich do Korony w drugiej połowie tego stulecia oraz zmuszenie Konrada III do złożenia hołdu lennego Janowi Olbrachtowi, co zostanie przedstawione poniżej¹⁵. Groźba wcielenia niektórych ziem Mazowsza pojawiła się już w 1449 r., kiedy król Kazimierz Jagiellończyk usiłował zakwestionować prawo Władysława I do schedy po zmarłych braciach – Siemowicie V oraz Kazimierzu II – co jednak nie przyniosło królowi spodziewanych rezultatów. Przyczyną niepowodzenia działań królewskich był brak silnych podstaw prawnych oraz interwencja króla rzymskiego Fryderyka III, będącego siostrzeńcem księcia Władysława I¹⁶. Ryzyko inkorporacji ponownie pojawiło się w 1462 r., po bezpotomnej śmierci książąt Siemowita VI oraz Władysława II¹⁷. Król Kazimierz wykazał się determinacją i podjął zdecydowane działania w celu odebrania księżętom mazowieckim terytoriów, którymi władali zmarli Władysławowicze. Księstwo bełskie zostało inkorporowane do Królestwa Polskiego już w kwietniu 1462 r., zaledwie w miesiąc po pogrzebie Władysława II, przy czym tu spore znaczenie miała postawa rycerstwa w tej ziemi, przychylnego władzy Jagiellona¹⁸. Jeszcze w listopadzie i grudniu tego samego roku w Piotrkowie miał miejsce zwołany przez króla Kazimierza IV walny zjazd, na którym – w wyniku specjalnie zaaranżowanego procesu sądowego – księstwo płockie zostało

¹³ AGAD, Archiwum Zamoyskiego, t. 33 (dawniejsza sygn. BOZ t. IV), s. 329–331; *Acta Tomiciana*, t. VIII, s. 171; IMT, t. I, nr 126; Również w 1488 r., po śmierci Bolesława V, jego dwaj bracia – Konrad III oraz Janusz II – dokonali między siebie podziału ziem po zmarłym. Zob. Maciej z Miechowa, *Chronica Polonorum*, Cracoviae 1521, s. 346.

¹⁴ Zrzeczenie się przez Kazimierza III ziemi wyszogrodzkiej na rzecz starszego brata Konrada III: IMT, t. II, nr 135; KDMaz, nr 229; Nadanie przez Konrada III miasta Błonie oraz Piaseczna swojej matce Barbarze w zamian za ziemię wyszogrodzką: IMT, t. II, nr 136; KDMaz, nr 230.

¹⁵ Na marginesie rozważań warto przypomnieć, że do pewnych konfliktów pomiędzy Jagiellonami a Piastami mazowieckimi dochodziło już za rządów Władysława II Jagielly (zwłaszcza w latach dwudziestych XV w.), który starał się ograniczyć niezależność książąt władających Mazowszem, na co ci (w szczególności Siemowit IV czy Kazimierz II) nie chcieli się zgodzić. Zob. P. Węcowski, *Mazowsze w Koronie. Propaganda i legitymizacja władzy Kazimierza Jagiellończyka na Mazowszu*, Kraków 2004, s. 34–36; W tej pracy można także znaleźć szersze omówienie prawnych aspektów sporu o sukcesję na Mazowszu po śmierci Władysława II, a także inkorporacji ziem mazowieckich do Korony. Zob. *ibidem*, s. 79–96.

¹⁶ A. Świeżawski, *Wcielenie ziemi rawskiej, gostynińskiej i bełskiej do Korony (1462)*, [w:] *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór prac*, red. M. Cetwiński (przewodniczący Komitetu Redakcyjnego), Częstochowa 1997, s. 7–16; W swojej pracy Piotr Węcowski wykazuje, że antymazowieckie działania podjęte w tym czasie przez króla Kazimierza obliczone były na osłabienie wpływów i znaczenia Michała Zygmuntowicza, spowinowaczonego z Piastami mazowieckimi. Zob. P. Węcowski, *op. cit.*, s. 43–44.

¹⁷ *Acta Tomiciana*, t. VIII, s. 172; *Calendarium Plocense*, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. V, wydał Wojciech Kętrzyński, Lwów 1888, s. 445. 447; Joannis Długosi, *Annales*, lib. 12 (1462–1480), s. 23. 27–28; Jan Długosz, *Roczniki*, ks. 12 (1462–1480), s. 22. 28–29; *Spominki płockie i sochaczewskie*, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. III, wydał August Bielowski, Lwów 1872, s. 121–122; Janusz Grabowski podejrzewa, że przyczyną śmierci obydwu młodych książąt mogła być gruźlica, na którą zmarł także ich ojciec Władysław I. J. Grabowski, *Włodzisław II (1448–1462)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i księżnych mazowieckich*, Kraków 2019, s. 262; P. Węcowski, *op. cit.*, s. 47nn.

¹⁸ Joannis Długosi, *Annales*, lib. 12 (1462–1480), s. 27–28; Jan Długosz, *Roczniki*, ks. 12 (1462–1480), s. 29–30; A. Świeżawski, *Wcielenie ziemi rawskiej, gostynińskiej i bełskiej do Korony (1462)*, s. 10–11.

przyznane królowi oraz Koronie¹⁹. Ten sam zjazd piotrkowski usankcjonował inkorporację do Polski innych ziem, pozostających dotąd pod władzą książąt mazowieckich – rawskiej (7 grudnia 1462 r.) oraz gostynińskiej (12 grudnia 1462 r.)²⁰ Warto tu jednak zauważyć, że pomimo wyroków sądowych z 1462 r. oraz z 1468 r. przesądających ziemię płocką Królestwu Polskiemu²¹, pozostała ona pod władzą książąt mazowieckich²². Ziemia sochaczewska, stanowiąca oprawę wdową księżnej Anny (wdowy po zmarłym Władysławie I, matki Siemowita VI oraz Władysława II) została wcielona do Korony dopiero po śmierci tej księżnej, co miało miejsce w 1476 r.; nie przeszkodziła temu nawet zbrojna manifestacja książąt: Janusza II oraz Bolesława V²³. Po śmierci Janusza II w 1495 r. władane wcześniej przez niego ziemie: płocka, płońska, wiska oraz zawkrzeńska zostały inkorporowane do Polski przez króla Jana Olbrachta²⁴. W następnym roku władca ten zwołał do Piotrkowa zjazd i tam, w dniu 20 kwietnia nadał księciu Konradowi III (ostatniemu żyjącemu wówczas synowi Bolesława IV) na zasadzie własności i z prawem dziedziczenia przez legalnych potomków ziemię czerską²⁵, oraz – choć tym razem wyłącznie z prawem dożywocia – ziemie: warszawską, wyszogrodzką, zakroczymską, ciechanowską, łomżyńską i nowogrodzką²⁶. Na podkreślenie zasługuje fakt, że – w celu wzmocnienia własnej pozycji i podkreślenia władzy zwierzchniej nad Mazowszem – Jan Olbracht użył w wystawionym przez siebie dokumencie tytułatury mazowieckiej: „Mazouique dominus et heres”²⁷. Na korzyść pozycji, oddziaływania i władzy Konrada III przemawia to, że zdołał on zachować znaczną część dziedzictwa po Januszu II – ziemie: ciechanowską, łomżyńską, oraz wyszogrodzką, obejmujące obszar liczący blisko 9 tys. km², czyli niemal dwukrotnie więcej niż terytoria wcielone do Korony (choć na obszarze tym znajdował się Płock – stolica biskupstwa, a zarazem bardzo ważny ośrodek strategiczny i gospodarczy)²⁸. Na tym samym sejmie piotrkowskim w 1496 r. Konrad III wystawił dokument, w którym obiecał

¹⁹ Skład komisji został starannie dobrany, tak by wynik procesu był korzystny dla strony polskiej. W jej ramach pracowali: sędzia – wojewoda kaliski Stanisław z Ostroroga, podsędek - podkomorzy lubelski Grot z Ostrowa, a także inni asesorzy. A. Szweđa, *Starania Jana Olbrachta o krzyżacką pomoc przeciwko księciu mazowieckiemu Konradowi III Rudemu w 1495 roku*, „Roczniki historyczne”, 2016, r. 82, s. 188.

²⁰ AGAD, MK t. XII f. 222v-224; AGAD, MK t. XII f. 225–226; IMT, t. I, nr 112, 113.

²¹ IMT, t. I, nr 121, 122, 123; KDMaz, nr 217.

²² A. Szweđa, *op. cit.*, s. 188.

²³ IMT, t. I, nr 98; Joannis Długossi, *Annales*, lib. 12 (1462–1480), s. 371–372; Jan Długosz, *Roczniki*, ks. 12 (1462–1480), s. 387–388; KDMaz, nr 219. 221. 234.

²⁴ Joannis Długossi, *Annales*, lib. 12 (1462–1480), s. 23. 27–30. 47–50. 371–372; Jan Długosz, *Roczniki*, ks. 12 (1462–1480), s. 22. 28–33. 52–55. 387–388; Bernard Wapowski, *Dzieje Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego, Tom III*, tłum. M. Malinowski, Wilno 1848, s. 438–440. 469–470. 474–475; J. Grabowski, s. *Dynastia Piastów mazowieckich*, 133–140. 187–191; A. Szweđa, *op. cit.*, s. 188 nn.; A. Świeżawski, *Wcielenie ziemi rawskiej, gostynińskiej i bełskiej do Korony (1462)*, s. 8–16; A. Świeżawski, *Wcielenie ziemi sochaczewskiej do Korony (1476 r.)*, [w:] *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór prac*, red. M. Cetwiński (przewodniczący Komitetu Redakcyjnego), Częstochowa 1997, s. 126–136.

²⁵ AGAD, MK t. XVII f. 133–133v; AGAD, Varia IV. 6.4.1. f. 141–143; Biblioteka Narodowa, rkp. nr 1031 (Baworowskich), f. 31–32v; IMT, t. II, nr 153; KDMaz, nr 261.

²⁶ AGAD, MK t. XVII f. 135–136v; IMT, t. II, nr 154; KDMaz, nr 262.

²⁷ AGAD, MK t. XVII f. 133–133v; AGAD, Varia IV. 6.4.1. f. 141–143; Biblioteka Narodowa, rkp. nr 1031 (Baworowskich), f. 31–32v; IMT, t. II, nr 153; KDMaz, nr 261; J. Grabowski, *Konrad III Rudy (1447/1448–1503)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i książynich mazowieckich*, Kraków 2019, s. 280.

²⁸ J. Grabowski, s. *Dynastia Piastów mazowieckich*, s. 191; J. Grabowski, *Konrad III Rudy*, s. 280.

przybyć do Lublina i tam „pro die Epiphanie proxime futura”²⁹ złożyć hołd lenny Janowi Olbrachtowi³⁰, co faktycznie uczynił³¹. Omówiony powyżej proces inkorporacji, a także hołd lenny złożony królowi polskiemu przez Konrada III dowodzą, że władza książąt mazowieckich wobec Jagiellonów wyraźnie słabła i nie mogli oni uważać się za równorzędnych partnerów politycznych. Z drugiej strony na korzyść ich znaczenia przemawia fakt utrzymania w swoim władaniu ziemi płockiej aż do 1495 r., pomimo niekorzystnych dla siebie wyroków sądowych z 1462 oraz 1468 r., a także objęcie znacznej części dziedzictwa Janusza II przez Konrada III po śmierci tego pierwszego. Na uwagę zasługują zwroty, jakich używają wobec siebie Jan Olbracht i Konrad Rudy w dokumentach wystawionych w kwietniu 1496 r. w Piotrkowie, a później w styczniu następnego roku w Lublinie. Król nazywa swojego lennika „principem Conradum ducem Mazouie fratrem nostrum dilectum”³², albo gdzie indziej po prostu „fratris nostri”³³, tymczasem w dokumentach Konrada III pojawiają się takie zwroty opisujące jego seniora: „domino nostro graciousissimo”³⁴, co powtarza się w dokumencie wystawionym później, już w Lublinie³⁵. Uważam, że te kordialne wyrażenia nie odzwierciedlają prawdziwych relacji pomiędzy monarchami, a raczej są po prostu przyjętymi w ówczesnej praktyce kancelaryjnej zwrotami. Na koniec tych rozważań należy jeszcze przypomnieć, że Piastowie mazowieccy podlegali sądownictwu królewskiemu, o czym świadczy nie tylko fakt niekorzystnych dla nich wyroków sądowych z 1462 oraz 1468 r., ale również wydanie wyroku przez królewicza Jana Olbrachta pomiędzy Konradem III a Janem Giżyckim w 1490 r. Wypada przyjąć, że władza Jana Olbrachta miała charakter jedynie namiestniczy i zależny od Kazimierza Jagiellończyka, z którym zapewne królewicz uzgadniał swoje działania polityczne³⁶.

Zakres władzy książąt mazowieckich względem Kościoła różnił się w zależności od tego, czy była realizowany wobec biskupa płockiego, czy wobec innych podmiotów duchowieństwa mazowieckiego. Biskupstwo płockie było w znacznym stopniu niezależne od decyzji władców Mazowsza. Oczywiście, Piastowie mogli, tak jak w poprzednich dekadach i stuleciach, wpływać na decyzję o wyborze kolejnego pasterza płockiego³⁷ (doskonale pokazuje to przykład elekcji Kazimierza III o czym poniżej) – lecz mimo to, biskup nie był im *de iure* podległy. Po śmierci biskupa

²⁹ AGAD, MK Lib. legat. t. III. F. 68–69v; AGAD, Varia IV, 6.4.1. f. 140–141v; Biblioteka Narodowa, rkp. nr 1031 (Baworowskich), f. 30–31; IMT, t. II, nr 155.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ AGAD, dok. perg. nr 152; IMT, t. II, nr 158; KDMaz, nr 266.

³² AGAD, MK t. XVII f. 133–133v; AGAD, Varia IV, 6.4.1. f. 141–143; Biblioteka Narodowa, rkp. nr 1031 (Baworowskich), f. 31–32v; IMT, t. II, nr 153; KDMaz, nr 261.

³³ AGAD, MK t. XVII f. 135–136v; IMT, t. II, nr 154; KDMaz, nr 262.

³⁴ AGAD, MK Lib. legat. t. III. F. 68–69v; AGAD, Varia IV, 6.4.1. f. 140–141v; Biblioteka Narodowa, rkp. nr 1031 (Baworowskich), f. 30–31; IMT, t. II, nr 155.

³⁵ AGAD, dok. perg. nr 152; IMT, t. II, nr 158; KDMaz, nr 266.

³⁶ KDMaz, nr 258.

³⁷ Na temat Piastów mazowieckich pełniących władzę biskupią (Henryku, Aleksandrze oraz Kazimierzu III) pisał Leszek Zygmunt: L. Zygmunt, *Piastowie mazowieccy na stolicach biskupich*, [w:] *Dziedzictwo książąt mazowieckich. Stan badań i postulaty badawcze. Materiały sesji naukowej zorganizowanej przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum i Archiwum Główne Akt Dawnych*, 27–28 października 2016 r., red. J. Grabowski, R. Mroczek, P. Mrozowski, Warszawa 2017, s. 141–158.

Ścibora z Gościeńcyc o tron biskupi kandydowało trzech pretendentów: archidiacon płocki Ścibora z Belska, książę mazowiecki Kazimierz oraz doktor praw archidiacon gnieźnieński i kanonik płocki Andrzej z Oporowa, za którym wstał się król Kazimierz, wysyłając do Płocka swojego emisariusza, chorążego krakowskiego Mikołaja Chrzastowkiego³⁸. Podczas elekcji najwięcej, bo aż dwanaście głosów, uzyskał Ścibor, ale na skutek nacisków i gróźb, zrezygnował na korzyść Kazimierza III. Książęta mazowieccy nie zdołali jednak w ten sam sposób wymóc na królu Kazimierzu Jagiellończyku wycofania popieranego przez niego kandydata, przez co zdecydowano się na rozstrzygnięcie sporu poprzez odwołanie się do papieża Sykstusa IV. Ten początkowo skłaniał się do wyboru Andrzeja z Oporowa, ale – na skutek trzech listów od cesarza Fryderyka III (sprzyjającego Piastom mazowieckim ze względu na swoją matkę Cymbarkę, córkę Siemowita IV³⁹) papież dokonał wyboru Kazimierza na urząd biskupa płockiego, pomimo tego że Bolesławowicz nie ukończył jeszcze wymaganego kanonicznie wieku⁴⁰. Z tego powodu przez następne cztery lata Kazimierz III zarządzał diecezją nie jako biskup, lecz jako „Electus ecclesie Plocensis”⁴¹, „Electi confirmati Ecclesie Plocensis”⁴², lub jako „dei et apostolice sedis gracia Electus Ecclesie Plocensis per sedem apostolicam confirmatus”⁴³. Będąc biskupem-elektem, a później biskupem Kazimierz podlegał jurysdykcji papieskiej, przez co, gdy popadł w konflikt z kapitułą katedralną – spowodowany nieumiejętnie prowadzoną polityką gospodarczą obciążającą dobra biskupie, uleganiem świeckim doradcom oraz faworyzowaniem sołtysa Jana z Moszczyna – Kazimierz Bolesławowicz został decyzją papieską pozbawiony zarządu dobrami diecezji, które zostały powierzone wikariuszowi kapitałnemu a równocześnie doktorowi dekretów Mikołajowi z Mierzyńca⁴⁴. Warto zwrócić uwagę na relacje księcia Janusza II z następcą Kazimierza III na stolicy biskupstwa płockiego – Piotrem z Chotkowa. W dniu 8 listopada 1490 r. w Płocku książę Janusz II zawarł z biskupem Piotrem ugodę w sprawie rybołówstwa na Wiśle⁴⁵, oraz – w tym samym dniu i miejscu – ugodę w sprawie dziesięcin z łanów⁴⁶. W przypadku pierwszej z wymienionych umów poprzedziły ją prace komisji, w skład której wchodziło po sześciu sędziów reprezentujących każdą ze stron⁴⁷. Według mnie wskazuje to, że książę mazowiecki i biskup płocki uważali się za równorzędnych partnerów politycznych. Współpracę Janusza II z biskupem Piotrem można zaobserwować również w poprzednich latach, o czym świadczy dokument wydany przez Syks-

³⁸ Joannis Długoszi, *Annales*, lib. 12 (1462–1480), s. 280; Jan Długosz, *Roczniki*, ks. 12 (1462–1480), s. 293.

³⁹ J. Grabowski, *Cymbarka (ok. 1396/1397–1429)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i książynich mazowieckich*, Kraków 2019, s. 214.

⁴⁰ Joannis Długoszi, *Annales*, lib. 12 (1462–1480), s. 280–281; Jan Długosz, *Roczniki*, ks. 12 (1462–1480), s. 293–294; L. Zygmunt, *op. cit.*, s. 154–155.

⁴¹ KDMaz, nr 224.

⁴² KDMaz, nr 226.

⁴³ KDMaz, nr 227.

⁴⁴ Joannis Długoszi, *Annales*, lib. 12 (1462–1480), s. 281; Jan Długosz, *Roczniki*, ks. 12 (1462–1480), s. 294; L. Zygmunt, *op. cit.*, s. 156.

⁴⁵ AGAD, MK t. VI f. 252v–254; IMT, t. II, nr 149.

⁴⁶ AGAD, MK t. VI f. 252v–253; IMT, t. II, nr 150.

⁴⁷ „pro parte nostra sex et parte sua prefatus reverendissimus pater dominus episcopus sex arbitros”; AGAD, MK t. VI f. 252v–254; IMT, t. II, nr 149.

tusa IV w dniu 9 października 1483 r., w którym papież zaleca kapitule plockiej, aby „pozwoliła biskupowi oddawać zawsze dwie prebendy kanonickie magistrowi teologii i doktorowi prawa kanonicznego”⁴⁸; co ważne, papież Sykstus IV uczynił to w odpowiedzi na wspólną prośbę księcia Janusza i biskupa Piotra⁴⁹. Powyższe przykłady dowodzą, że o ile książęta mazowieccy dysponowali możliwością pewnego wpływu na biskupstwo plockie – w tym na wybór biskupa – to jednak w ogólnej perspektywie ich władzę należy określić jako „równorzędną” – jeśli nie pod względem zakresu prerogatyw, to przynajmniej w przypadku pozycji politycznej.

Inaczej zagadnienie prerogatyw książęcych wygląda w przypadku pozostałych podmiotów kościelnych na Mazowszu. Jak już wyżej napisano, książę Konrad III nadając swojej żonie Annie oprawę wdową przyznał jej także „iure patronatus”⁵⁰. Zarazem warto zauważyć, że już w dokumencie wystawionym 3 kwietnia 1471 r. i ustanawiającym podział księstwa Kazimierzowi III przysługuje: „iure patronatus et collatione ecclesie cathedralis Plocensis”⁵¹, natomiast Januszowi II: „Joannem vero obtingeret castrum Czechonov cum sua terra et districtibus Cziruenensi et iure patronatus ac collatione abbatie Cziruenensis”⁵². W późniejszych latach książęta korzystali z tego prawa, o czym świadczy przykładowo nadanie Janusza II dwóch gruntów łąki i dwóch domów z ogrodami dla kościoła w Młodziszynie⁵³, nadanie Kazimierza III dla archidiacona plockiego Jana z Zdżar⁵⁴, czy przyznanie przez Bolesława V jeziora, łąki i placu na postawienie szkoły kościołowi w Kazuniu⁵⁵. Władza książęca wynikająca z prawa patronatu nie była jednak nieograniczona – w 1471 r. Kazimierz III wystawił dokument, w którym wyznał, że jest winien trzysta czerwonych złotych proboszczowi plockiemu Piotrowi z Kuchar⁵⁶, natomiast w 1484 r. jego młodszy brat Janusz II zaświadczył, że pożyczył pięćset kop groszy z funduszków przeznaczonych na utrzymanie kaplicy Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Sierpcu⁵⁷.

Omawiając zakres władzy książęcej wobec rycerstwa należy stwierdzić, że był on dość znaczny, o czym świadczyć może to, że po objęciu władzy nad danym terytorium książęta zatwierdzali dotychczasowe przywileje przysługujące zamieszkującej je szlachcie: uczynił tak Konrad III w dniu 4 grudnia 1471 r. w Czersku⁵⁸,

⁴⁸ KDMaz, nr 249.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ AGAD, MK, t. V f. 216–216v; Biblioteka Narodowa, rkp. Nr 1031 (Baworowskich), f. 11v-12v; IMT, t. II, nr 159; KDMaz, nr 265.

⁵¹ AGAD, Archiwum Zamoyskiego, t. 33 (dawniejsza sygn. BOZ t. IV), s. 329–331; IMT, t. I, nr 126.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ KDMaz, nr 215.

⁵⁴ KDMaz, nr 238.

⁵⁵ KDMaz, nr 242; Więcej przykładów nadań książęcych dla Kościoła vide: KDMaz, nr 281, 282, 283, 289.

⁵⁶ KDMaz, nr 224.

⁵⁷ KDMaz, nr 251; Książę Janusz II z tegoż funduszu pożyczył jeszcze trzysta sześćdziesiąt pięć kop groszy praskich i dwieście dwadzieścia cztery dukaty węgierskie, co wyznał i poświadczył w innym dokumencie wystawionym w tym samym roku. KDMaz, nr 252.

⁵⁸ AGAD MK t. I f. 38–40v; AGAD, MK t. V f. 158–159v; AGAD, Arch. Publ. Potockich rkp nr 4; *Corpus iuris polonici medii avi: program wydania zbioru ustaw polskich średniowiecznych oraz regesta tychże ustaw*, napisał Oswald Balzer, Lwów 1891, nr 323; IMT, t. II, nr 128.

Bolesław V – 12 października 1472 r. w Warszawie⁵⁹, Kazimierz III wystawiający dokument w Raciążu w dniu 25 lutego 1474 r.⁶⁰, a także Janusz II po objęciu władzy w ziemi warszawskiej i zakroczymskiej po śmierci starszego brata Bolesława (dokument z dnia 26 czerwca 1488 r.)⁶¹ Jak pokazują powyższe przykłady, nie zawsze takie potwierdzenie było wydawane bezpośrednio po objęciu władzy nad nowym dominium, ale mimo to wydawano je w stosunkowo krótkim czasie po tym wydarzeniu i – jak wolno przypuszczać – było ono pożądane przez szlachtę zamieszkującą dane terytorium. Do książąt należała także władza ustawodawcza⁶², co pokazuje przykład statutu wydanego przez Bolesława V w 1472 r.⁶³, przywilej wydany przez tego księcia w Warszawie w dniu 1 lipca 1478 r.⁶⁴, statut sądowy z dnia 2 września 1482 wydany w Warszawie (ponownie przez Bolesława V)⁶⁵, przywilej tego samego księcia wydany miesiąc później (14 października 1482 r.) dla ziemi zakroczymskiej⁶⁶ i oddzielnie dla ziemi warszawskiej⁶⁷. Innym przykładem może być statut wydany przez Konrada III w dniu 20 września 1496 r. w Czersku⁶⁸. Poprzez wydawane statuty książęta dookreślali swoje prerogatywy względem szlachty, np. poprzez artykuły mające kontrolować poczynania starostów⁶⁹, czy zabraniające wnoszenia oręża do przybytków sądowych⁷⁰. Piastowie mazowieccy dysponowali także narzędziem pozwalającym im oddziaływać na zamieszkujących Mazowsze rycerzy, to jest nadaniami ziemskimi, co pozwalało czy to wynagradzać zasługi, czy też pozyskiwać poparcie wśród szlachty⁷¹. Książęta mogli także zatwierdzać nadania uczynione przez rycerzy, jak pokazuje przykład legatu uczynionego przez kanclerza płockiego Raciborza z Golejowa, na rzecz wzniesienia i urządzenia łaźni w Płocku⁷².

Mimo znaczącej pozycji książąt wobec podległego im rycerstwa, władza książęca mogła ulegać osłabieniu, o czym świadczy przykład Bolesława V. Wyżej wykazano już, że książę ten w czasie swoich rządów wydał stosunkowo dużo przywilejów,

⁵⁹ AGAD, MK t. I f. 45v-49; AGAD, MK t. IX f. 13v-14v; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 324; IMT, t. II, nr 129.

⁶⁰ AGAD, MK t. V f. 46; IMT, t. II, nr 134.

⁶¹ AGAD, MK t. IX f. 184-184v; IMT, t. II, nr 148.

⁶² Prawo stanowione przez książąt nie dotyczyło oczywiście wyłącznie szlachty.

⁶³ AGAD, MK t. I, f. 40-43v; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 325; IMT, nr 131.

⁶⁴ AGAD, MK t. IX f. 104-105; AGAD, MK t. I f. 49-51v; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 326; IMT, t. II, nr 141.

⁶⁵ AGAD, Księgi zakroczymskie ziemskie wiecz. relac. t. XIII f. 215; IMT, t. II, nr 144.

⁶⁶ AGAD, MK t. I, f. 51v-55; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 327; IMT, t. II, nr 145.

⁶⁷ AGAD, MK t. IX, f. 174-175; AGAD, Akta ziemi i grodu warsz. T. XI f. 988-995; IMT, t. II, nr 146.

⁶⁸ AGAD, MK t. I f. 35v-38; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 328; IMT, t. II, nr 156.

⁶⁹ „[9] De dimissione furis per capitaneum”; AGAD, MK t. I, f. 51v-55; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 327; IMT, t. II, nr 145.

⁷⁰ „[2] Nullus debet intrare cum armis ad iudicium”; AGAD, MK t. I f. 35v-38; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 328; IMT, t. II, nr 156.

⁷¹ KDMaz, nr 228: „Kazimiérz, książę Mazowiecki, biskup Płocki nadaje Raciborzowi z Golejewa kanclerzowi czynsz, pobierany od starozakonnych w mieście Płocku”; KDMaz, nr 244: „Bolesław, książę Mazowiecki, wieś Radzikowo nadaje Janowi z Radzanowo, kanclerzowi”.

⁷² KDMaz, nr 250.

można też znaleźć w nich zwroty wskazując na oddziaływanie szlachciców na swojego władcę: „Item de consilio baronum et dominorum nostrorum”⁷³, czy „Serenissimus princeps una cum sue serenitatis dignitariis statuit”⁷⁴. Należy też zwrócić uwagę, że w przypadku dokumentu wydanego przez tego księcia w dniu 14 października 1482 r. cały artykuł, zatytułowany „Approbacio eorumdem articulorum” poświęcony został wymienieniu świadków, którzy przywiesili swoje pieczęcie pod dokumentem⁷⁵; może to sugerować znaczną pozycję szlachty, która tutaj stawia siebie niejako w roli gwaranta tego przywileju. Oczywiście, obecność świadków poświadczających wydawany przez książęcą kancelarię dokument nie była czymś niezwykle (exemplum dokument wystawiony w Czersku przez Konrada III 4 grudnia 1471 r.⁷⁶), ale w omawianym tu przypadku poświęcony temu został odrębny artykuł, co nie ma miejsca w innych, podobnych aktach, takich jak na przykład statut wydany również przez Bolesława V w 1472 r.⁷⁷

Przy opisywaniu władzy książęcej wobec pozostałych poddanych należy przypomnieć przywołany już wyżej ich obowiązek posłuszeństwa wobec władcy i jego zdecydowaną przewagę nad nimi („proprietate et dominio, obediencia, iudiciis, seruiciis et censibus et mero imperio”⁷⁸) – o ile dotyczyło to również osób pochodzenia rycerskiego, to wypadnie przyjąć, że ludzie spoza tego stanu byli w jeszcze większym stopniu podporządkowani władzy książęcej. Zagadnienia dotyczące ludności chłopskiej pojawiają się między innymi w statucie wydanym przez Bolesława V w 1472 r.⁷⁹; artykuły te m. in. zabraniają chłopom podróżowania z bronią⁸⁰, opisują pomoc (posługi), jakie poddani winni czynić wobec swoich panów⁸¹, podejmują zagadnienie ucieczki kmieci⁸², a także regulują kwestię grabieży czynionej przez chłopów w lasach⁸³. Ludności chłopskiej dotyczy także artykuł 6 statutu wydanego przez Konrada III w dniu 20 września 1496 r. w Czersku („Quando kmetho occiderit kmethonem”), który wymaga, aby sąsiedzi zabójcy w ciągu siedmiu dni donieśli na niego do swojego pana⁸⁴. W innym miejscu, w zbiorze praw mazowieckich, wydanych przed 1496 r., znajduje się artykuł określający karę dla chłopca,

⁷³ AGAD, MK t. I, f. 40–43v; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 325; IMT, nr 131.

⁷⁴ AGAD, Księgi zakroczymskie ziemskie wiecz. relac. t. XIII f. 215; IMT, t. II, nr 144.

⁷⁵ AGAD, MK t. I, f. 51v–55; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 327; IMT, t. II, nr 145.

⁷⁶ AGAD MK t. I f. 38–40v; AGAD, MK t. V f. 158–159v; AGAD, Arch. Publ. Potockich rkp nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 323; IMT, t. II, nr 128.

⁷⁷ AGAD, MK t. I, f. 40–43v; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 325; IMT, nr 131.

⁷⁸ AGAD, MK, t. V f. 216–216v; Biblioteka Narodowa, rkp. Nr 1031 (Baworowskich), f. 11v–12v; IMT, t. II, nr 159; KDMaz, nr 265.

⁷⁹ AGAD, MK t. I, f. 40–43v; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 325; IMT, nr 131.

⁸⁰ „[9] Kmethonis cum armis non presumant ambulare”, *ibidem*.

⁸¹ „[11] De subsidio kmethonum per dominos”, *ibidem*.

⁸² „[13] De profugis kmethonibus”, *ibidem*.

⁸³ „[14] De spolacione kmethonis in gayo”, *ibidem*.

⁸⁴ AGAD, MK t. I f. 35v–38; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 328; IMT, t. II, nr 156/

który unika pracy⁸⁵. Z wymienionych wyżej artykułów wyłania się obraz silnej zależności poddańczej chłopów wobec rycerzy, a tym większej – wobec księcia. Daje się też zauważyć, że restrykcje i ograniczenia dotyczące szlachty (np. zakaz wnoszenia broni do sądu) były niewspółmiernie lżejsze i mniej dotkliwe niż te nałożone na ludność chłopską. Mimo to książęta mieli także możliwość wyzwolenia kmieci z poddaństwa, co uczynił Konrad III w 1488 r. wobec trzech braci: Piotra, Macieja i Abrahama Poczpułów, pochodzących ze wsi Wysocina⁸⁶.

W wydawanych przez siebie statutach książęta regulowali kwestie prawne związane z innymi grupami poddanych, czy to przekazując sądownictwo nad bartnikami powiatowym pisarzom ziemskim⁸⁷, czy też zwalczając zjawisko włóczęgostwa⁸⁸. Prawodawstwo książęce dotyczyło także osób niebędących poddanymi Piastów mazowieckich, czego przykładem może być jeden z artykułów statutu Bolesława V wydanego w Warszawie w dniu 14 października 1482 r., przyznający wolności sprzedaży kupcom⁸⁹. Zaskakiwać może natomiast słabość władzy książęcej wobec mieszczan warszawskich po śmierci Bolesława V (książę ten zmarł w dniu 27 kwietnia 1488 r.⁹⁰). Gdy do Warszawy (gdzie ciało zmarłego oczekiwało na pochówek) przybył wraz z orszakiem i asystą zbrojną Konrad III, władze miejskie nie wpuściły go do miasta, przez co książę musiał zatrzymać się poza murami miasta⁹¹. Nie dość na tym, wcześniej do Warszawy nie wpuszczono także najmłodszego z Bolesławowiczów, Janusza II, który przyprowadził tam kondukt żałobny⁹². Janusz II oraz Konrad III przez cztery dni prowadzili z władzami miejskimi rozmowy, w czasie których podnoszono m. in. kwestię spłaty należności Bolesława V, zadłużonego u zamożnego mieszczaństwa warszawskiego. Dopiero po zakończeniu pertraktacji mieszczaństwo otworzyło bramy Starej Warszawy i możliwe było uroczyste pochowanie zmarłego księcia, którego ciało pozostawało w tym czasie pod opieką kanoników regularnych⁹³. W omawianych tu wydarzeniach znaczną rolę odegrał rajca a zarazem burmistrz Starej Warszawy Marcin Rola, prowadzący zakrojoną na szeroką skalę działalność bankierską, dostawca sukna i wosku na dwory książąt mazowieckich, a także udzielający im pożyczek pieniężnych⁹⁴. Na podkreślenie zasługuje również fakt, że przy okazji pogrzebu Bolesława V (12 maja 1488 r.) odbył się zjazd rycerzy z ziemi warszawskiej oraz przedstawicieli mieszczan Starej Warszawy, którzy wspólnie dokonali wyboru Janusza II jako następcy

⁸⁵ „[6] De kmethone recedente de labore”; IMT, t. II, nr 157.

⁸⁶ KDMaz, nr 255.

⁸⁷ IMT, t. II, nr 163.

⁸⁸ „[8] De peccoribus vagabundis”; AGAD, MK t. I, f. 51v-55; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 327; IMT, t. II, nr 145.

⁸⁹ „[6] Libertas venendi mercatoribus”; AGAD, MK t. I, f. 51v-55; AGAD, Arch. Publ. Potockich, rkp. nr 4; *Corpus iuris polonici*, nr 327; IMT, t. II, nr 145.

⁹⁰ J. Grabowski, *Bolesław V (ok. 1453–1488)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i księżnych mazowieckich*, Kraków 2019, s. 304.

⁹¹ AGAD, MK 338, k. 18v; J. Grabowski, *Bolesław V*, s. 304–305; J. Grabowski, *Dynastia Piastów mazowieckich*, s. 183.

⁹² J. Grabowski, *Bolesław V*, s. 305; J. Grabowski, *Dynastia Piastów mazowieckich*, s. 183.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ K. Pacuski, *Marcin Rola (zm. 1513), rajca i burmistrz Starej Warszawy, wójt Nowej Warszawy*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXI, red. E. Rostworowski, 1988–1989, s. 545–546.

zmarłego księcia⁹⁵. Niewątpliwie świadczy to o silnej pozycji mieszczan warszawskich wobec książąt mazowieckich w tym czasie. Mimo to, być może właśnie dla podkreślenia swojej dominacji nad mieszkańcami Starej Warszawy, Janusz II przekazał swojemu starszemu bratu władzę nad ziemią warszawską i samym miastem, co nastąpiło najpóźniej na przełomie lipca i sierpnia 1488 r.⁹⁶ Do poprawy relacji pomiędzy Konradem III a władzami Warszawy doszło w 1494 r., kiedy książę wydał dokument, w którym przebaczył mieszczanom warszawskim zamknięcie przed nim bram miejskich po śmierci Bolesława V⁹⁷. O przewadze książąt mazowieckich nad ludnością miejską na Mazowszu świadczy również fakt, że korzystali z monopolu nadawania prawa miejskiego⁹⁸. Podobnie jak w przypadku szlachty, władcy Mazowsza mieli możliwość czynienia nadań ziemskich na rzecz osób pochodzenia mieszczańskiego⁹⁹.

Jak pokazują powyższe rozważania, zagadnienie władzy książęcej na Mazowszu w dobie panowania braci: Konrada III, Kazimierza III, Bolesława V oraz Janusza II powinno być rozpatrywane w kontekście podmiotu, wobec którego książęta ci oddziaływali. Ich pozycja wobec dynastii jagiellońskiej była relatywnie słaba, jednak nie bez znaczenia i oddziaływania, o czym świadczyć może choćby fakt utrzymania w swoim władaniu ziemi płockiej aż do 1495 r. Również wobec władz kościelnych prerogatywy książęce były ograniczone – o ile Piastowie mazowieccy dysponowali prawem patronatu, to posiadali jedynie częściowy wpływ na biskupa płockiego. Wyjątkiem jest tu oczywiście czas, w którym urząd ten sprawował Kazimierz III, niemniej w tym okresie podlegał on jurysdykcji papieskiej, co skończyło się przykrym dla niego odebraniem mu prawa zarządu nad dobrami diecezji. Władcy Mazowsza nie mogli też swobodnie odebrać raz darowanych dóbr. Wobec rycerstwa mazowieckiego pozycja książąt była dość znacząca, ale mogła ulec osłabieniu, co pokazuje przykład Bolesława V. Warto zauważyć, że Bolesławowicze znajdowali się wobec szlachty w dużo korzystniejszej sytuacji niż Jagiellonowie, ograniczeni przywilejami wydanymi przez Ludwika Węgierskiego i Władysława Jagiełłę. Władzę piastowską wobec pozostałych poddanych – ludności miejskiej i chłopskiej należy za to określić jako bardzo silną, aczkolwiek nie wolno tu zapominać o opisanym wyżej incydencie mającym miejsce po śmierci Bolesława V.

⁹⁵ J. Grabowski, *Dynastia Piastów mazowieckich*, s. 184; B. Sobol, *Sejmy i sejmiki ziemskie na Mazowszu książęcym*, Warszawa 1968, s. 27.

⁹⁶ AGAD, MK 6, k. 212; J. Grabowski, *Dynastia Piastów mazowieckich*, s. 184; O podziale dziedzictwa po zmarłym bracie przez książąt Konrada III oraz Janusza II pisał Maciej Miechowita: „Eadem Anno die Mercurii sedecima mensis Julii. Concordia inter Conradum et Ianussium germanos fraters Mazouiae duces, super bonis hereditariis per Boleslaum et Kazimirum fraters sorum inita functos derelictis facta est.” Maciej z Miechowa, *Chronica Polonorum*, s. 346.

⁹⁷ KDMaz, nr 260.

⁹⁸ KDMaz, nr 216: „Konrad, książę Mazowiecki, nadaje prawo Chełmińskie miastu Radziłowu”.

⁹⁹ KDMaz, nr 231: „Bolesław, książę Mazowiecki, Ludwiga, mieszczanina warszawskiego i wójta w Ożarowie, uwalnia od wszelkich służebności, i obdarza łanem ziemi”.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH W WARSZAWIE
 Archiwum Publiczne Potockich
 Archiwum Zamoyskiego
 Metryka Koronna
 Varia
 Zbiór Dokumentów Pergaminowych
 BIBLIOTEKA NARODOWA W WARSZAWIE
 Biblioteka Baworowskich

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Acta Tomicianae: epistolae, legationes, responsa, actiones, res gestae Serenissimi Principis Sigismundi eius nomini Primi Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuanie, t. VIII, Posnaniae 1860.
Calendarium Plocense, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. V, wydał Wojciech Kętrzyński, Lwów 1888.
Corpus iuris polonici medii avi: program wydania zbioru ustaw polskich średniowiecznych oraz regesta tychże ustaw, napisał Oswald Balzer, Lwów 1891.
Iura Masoviae Terrestria. Pomniki Dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego, opracował i podał do druku Jakub Sawicki, t. I (1228–1471), Warszawa 1972.
Iura Masoviae Terrestria. Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego, opracował i podał do druku Jakub Sawicki, t. II (1471–1526), Warszawa 1973.
 Joannis Długoszi, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber Duodecimus. 1445–1461*, textum recensuit Danuta Turkowska, Cracoviae 2003.
 Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga Dwunasta. 1445–1461*, przekład na język polski Julia Mrukówna, Warszawa 2009.
Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego, obejmujący bulle papieżów, przywileje królów polskich i książąt mazowieckich, tudzież nadania tak korporacyj, jako i osób prywatnych, wydał Jan Tadeusz Lubomirski, Warszawa 1863.
 Maciej z Miechowa, *Chronica Polonorum*, Cracoviae 1521.
Spominki płockie i sochaczewskie, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. III, wydał August Bielowski, Lwów 1872.

OPRACOWANIA NAUKOWE

Grabowski J., *Dynastia Piastów mazowieckich. Studia nad dziejami politycznymi Mazowsza, intytulacją i genealogią książąt*, Warszawa 2012.
 Sobol B., *Sejmy i sejmiki ziemskie na Mazowszu książęcym*, Warszawa 1968.
 Węcowski P., *Mazowsze w Koronie. Propaganda i legitymizacja władzy Kazimierza Jagiellończyka na Mazowszu*, Kraków 2004.

ARTYKUŁY NAUKOWE

Grabowski J., *Barbara Aleksandrówna (1428/1429–1492)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i księżnych mazowieckich*, Kraków 2019.
 Grabowski J., *Bolesław V (ok. 1453–1488)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i księżnych mazowieckich*, Kraków 2019.
 Grabowski J., *Cymbarka (ok. 1396/1397–1429)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i księżnych mazowieckich*, Kraków 2019.
 Grabowski J., *Konrad III Rudy (1447/1448–1503)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i księżnych mazowieckich*, Kraków 2019.
 Grabowski J., *Władysław II (1448–1462)*, [w:] J. Grabowski, *Poczet książąt i księżnych mazowieckich*, Kraków 2019.
 Szweda A., *Starania Jana Olbrachta o krzyżacką pomoc przeciwko księciu mazowieckiemu Konradowi III Rudemu w 1495 roku*, „Roczniki historyczne”, 2016, 82.
 Świeżawski A., *Wcielenie ziemi rawskiej, gostynińskiej i bełskiej do Korony (1462)*, [w:] *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór prac*, red. M. Cetwiński (przewodniczący Komitetu Redakcyjnego), Częstochowa 1997.

Świeżawski A., *Wcielenie ziemi sochaczewskiej do Korony (1476 r.)*, [w:] *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór prac*, red. M. Cetwiński (przewodniczący Komitetu Redakcyjnego), Częstochowa 1997.

Zygmunt L., *Piastowie mazowieccy na stolicach biskupich*, [w:] *Dziedzictwo książąt mazowieckich. Stan badań i postulaty badawcze. Materiały sesji naukowej zorganizowanej przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum i Archiwum Główne Akt Dawnych, 27–28 października 2016 r.*, red. J. Grabowski, R. Mroczek, P. Mrozowski, Warszawa 2017.

BIOGRAMY

Pacuski K., *Marcin Rola (zm. 1513), rajca i burmistrz Starej Warszawy, wójt Nowej Warszawy*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, 1088–1989, t. XXXI.

The ducal authority in the Duchy of Masovia during the reigns of Boleslaw IV's sons

This article is going to discuss the issue of ducal authority during the Reign of Bolesław IV's sons: Konrad III the Red, Casimir III, Bolesław V, and Janusz II. It describes their standing and prerogatives according to various subject: representatives of Jagiellonian dynasty, the Church in the Duchy of Mazovia, Mazovian noblemen, and remainder bondsmen. Basing on archival manuscripts and other printed medieval sources the author studies and discusses the issue.

Keywords: the Duchy of Mazovia, Konrad III the Red, Casimir III, Bolesław V, Janusz II